

Laurent Geslin

Ukraina utnyttjar kriget till nyliberala reformer

Ur *Mediapart*, 3 juli 2022.

Bl a intervju med en medlem av vänsterorganisationen Sotsialnyi Ruch.

Efter fyra månader av rysk invasion befinner sig Ukrainas ekonomi i ruiner. Vilket inte hindrar regeringen från att inleda en systematisk nedmontering av arbetsrätten.

”Många fackligt aktiva är vid fronten. Men de börjar förstå att en annan fara hotar och att den kommer inifrån”. Vitalyj Dudin rör om sitt kaffe omsorgsfullt och medger att ”det är svårt att tänka i det här läget”, men att regeringen ”trots allt måste kritiseras.”

Vitalyj är medlem av Sociala rörelsen [Sotsialnyi Ruch] en organisation baserad i Kyiv och som står för juridisk hjälp åt arbetare i kamp. ”Vi befinner oss i krig och vi förstår att det behövs akuta åtgärder för att hålla igång ekonomin, men nu är regeringen på väg att slå sönder arbetslagstiftningen. Den utnyttjar situationen till att få parlamentet att anta lagtexter utan debatt eller samråd.”

Två nya lagar är särskilt hårt kritiserade av fackföreningarna: ”Regleringen av arbetsförhållandena under krigstillståndet”, som röstades igenom den 15 mars, men framför allt lagförslag 5371 ”i syfte att förenkla arbetsrelationerna i små och medelstora företag och minska arbetsgivaravgifterna”. Förslaget godkändes i en första sittning den 12 maj och väntas snart komma tillbaka till de deputerade för en andra läsning.

Sedan den ryska invasionen den 24 februari är trycket enormt på arbetarna i Ukraina. Landets ekonomi är svårt skakad av kriget med cirka 20 procent av territoriet ockuperats, efter partiell eller total förstörelse av stora industricentra som Charkiv och Mariupol och med blockaden av de varor, framför allt spannmål, som tidigare exporterades via hamnarna på Svarta havskusten.

I slutet av april gjorde Världsbanken bedömningen att Ukrainas BNP kommer att minska med 45 procent i år och prognoserna blir alltmer pessimistiska för varje dag som går samtidigt som ingen lösning på konflikten tycks vara i sikte.

Enligt ILO (Internationella arbetsorganisationen) hade fem miljoner anställningar gått förlorade redan i början av maj av de sammanlagt 17,5 miljoner landet förfogade över i slutet av förra året, samtidigt som 6,5 miljoner invånare flytt landet sedan februari och över 7 miljoner befinner sig på flykt innanför landets gränser. Den 8 juni gjorde Kyiv School of Economics, med regeringens uppdrag att värdera de ekonomiska konsekvenserna av kriget, bedömningen att ”de skador som Ukrainas ekonomi direkt åsamkats genom förstörelse av byggnader och infrastruktur totalt uppgick till 103,9 miljarder dollar”.

En arbetslagstiftning anpassad till kriget

Till denna förstörelse kommer flera lagtexter som fullbordar avregleringen av arbetsmarknaden, framför allt bestämmelserna om förhållandena på arbetsplatserna. Där anges att arbetsgivarna bland annat kan öka veckoarbetstiden från 40 till 60 timmar så länge kriget pågår. De företag som inte längre kan vara verksamma har också rätt att avskeda sina anställda inom tio dagar.

Alla företag i landet har också rätt att tillfälligt upphäva kontraktsförhållandena med sina anställda. De senare fortsätter formellt att vara anställda, men får varken ut sina löner och med en hypotetisk kompensation vid krigsslutet av ”den stat som gjort sig skyldig till den militära aggressionen”, dvs Ryssland. En åtgärd vars sociala konsekvenser kan bli katastrofala sam-

tidigt som en rapport från FN:s utvecklingsorgan UNDP påpekar att en långvarig konflikt kan leda till att ”mer än 90 procent av ukrainarna hamnar i fattigdom eller näst intill fattigdom”.

”Vi gick med på delarna i denna undantagslag, för det är ändå inte så dåligt att få behålla arbetet under tider av krig”, säger Vasyl Adreyev, ledande inom ukrainska byggfacket med över 50 000 medlemmar.

”Problemet med dessa åtgärder är att det inte går att säga på vilka villkor en anställd kan fortsätta att få ut sin lön och vilka som inte får det”, påpekar för sin del Veniamin Timosjenko, ordförande för de oberoende facken inom flyget. ”Flygplatsen Kyiv-Boryspil har normalt 3 200 anställda, men sedan den 24 februari är allt stängt och under bevakning av armén. Ledningen har inte sagt något om vilka anställda som kommer att fortsätta att få lön.”

Upplösning av arbetsrätten

Lagförslaget antogs av Ukrainas parlament utan vare sig någon granskning eller debatt av de deputerade, men åtgärderna ”kan vara nödvändiga för de företag som förstörts under striderna eller som befinner sig vid fronten, som Azovstalverken i Mariupol eller bryggerierna i Lysytjansk”, medger George Sandul, advokat för NGO:n¹ Fackligt initiativ, som bildades efter Maidan-revolten 2014 och som ordnar juridisk utbildning för de fackföreningar och de arbetande som befinner sig i kamp.

”Vad som däremot är dramatiskt är att den texten förebådar lagförslaget 5371, som inte är tänkt att upphävas när kriget är över, som går ut på att göra slut på arbetslagstiftningen i Ukraina och som utnyttjar förbudet mot strejker och demonstrationer under krigslagarna. Det lagförslaget är för övrigt inte förenligt med EU:s normer, som Ukraina måste respektera om man vill bli medlem.”

Lagförslaget gäller företag med färre än 250 anställda, vilket berör 70 procent av alla löntagare i Ukraina. Det ger arbetsgivare och löntagare möjlighet att direkt förhandla om nya anställningskontrakt utan att behöva ta hänsyn till arbetslagstiftningen.

Med andra ord kan alla regler om anställning och avskedanden, lönenivå och ersättning, arbetstid och rätt till vila, bestämmas helt fritt, ”genom ömsesidig överenskommelse mellan parterna”.

”Den nya lagen innebär att man bokstavligt talat kan ta med vad som helst i anställningskontrakten. Exempelvis helt orimliga motiv för avskedanden eller rent av en arbetsvecka på 100 timmar och allt detta över de anställdas huvuden”, säger George Sandul. ”Men hur ska en arbetare kunna förhandla som jämlike med sin arbetsgivare? Hur ska någon kunna få igenom sina krav mot superrika oligarker som Rinat Achemtov eller Ihop Kolomoiskyj, med hundratusentals anställda?”

”Vi är ett av de mest korrupta länderna i Europa och arbetsrätten var bland det sista som skyddade de sämst ställda”, framhåller han. ”I en situation av kris liknande den vi befinner oss i förvandlar den nya lagen arbetarna till slavar.”

Enligt regeringen syftar lagförslag 5371 bara till att göra Ukrainas ekonomi mer dynamisk och förenkla arbetslagstiftningen. Man framhåller att den fortfarande regleras av den gamla sovjetiska lagen från 1971, även om denna sedan förändrats över 200 gånger.

”Överregleringen av arbetsmarknaden strider mot principerna om marknadens självreglering, modern personalhantering, svarar inte mot aktuella behov och skapar en mängd obefogade byråkratiska hinder för de anställdas utveckling och arbetsgivarnas konkurrenskraft”, säger Hanna Lichman, parlamentsledamot för partiet Folkets tjänare, president Volodymyr

¹ Förkortningen **NGO** står för *Non-governmental organization*, dvs icke-statlig organisation.

Zelenskyjs parti, och medlem av parlamentskommissionen om ekonomisk utveckling. ”Lagen kommer att vara till fördel för båda partier och innebära en del nya möjligheter för löntagarna.”

De som står bakom lagen säger också att den kommer att innebära att en stor del av de tre miljoner som arbetar svart kommer att inkluderas i rättssystemet.

När Zelenskyj valdes till president 2019 uttryckte han sin önskan om att ”modifiera arbetslagstiftningen och gynna näringslivet”. Lagtext 5371 lades ursprungligen fram i april 2021, men det dröjde till den 12 maj i år innan parlamentet fick ta ställning till den.

”Parlamentsledamöterna var rädda för hur arbetarna skulle regera, men kriget innebär att ett fönster öppnats och det utnyttjar man”, säger advokaten George Sandul upprört. ”För övrigt är att notera att de deputerade från Plattformen för liv och fred, ett proryskt parti som förbjöds i mars, röstade för lagförslaget. Det är lätt att förstå att de under rådande förhållanden inte hade mycket att sätta emot. Andra partier inom oppositionen valde att lägga ner sina röster.”

Lagförslag 5371 presenterades officiellt av Halyna Tretjakova, ordförande i parlamentsutskottet om social politik och tillika deputerad för det makthavande partiet. Det har framställts av en ukrainsk NGO, Byrån för enkla lösningar och resultat, bildad av den tidigare presidenten i Georgien, Michail Saakasjvilij, som tagits till nåder av Volodymyr Zelenskyj efter att ha suttit fängslad under den tidigare presidenten Petro Porosjenko, och som arbetar i nära samarbete med representanter för de ukrainska arbetsgivarna.

Sedan 2020 bidrar också Storbritannien med råd till Ukrainas ekonomiminister om hur en ny arbetslagstiftning ska se ut, via konsultföretaget Abt Associates, vars kommunikationsplan avslöjades av Europeiska fackföreningsfederationen för offentliga tjänster, EPSU, i november 2021. Där hette det bl a att ministeriet måste ”förenkla sitt budskap och göra det mer känslomässigt” och via informella möten uppmuntra opinionsledare att kommunicera direkt med allmänheten.

Varken Halyna Tretjakova eller Byrån för enkla lösningar och resultat har hörsammat *Mediaparts* begäran om intervjuer.

Import av utländsk arbetskraft

”När det skydd som fanns i den ukrainska arbetslagstiftningen upphör, och utan att det behövs något krig, kommer emigrationen att accelerera, alla kommer att lämna Ukraina, trots att vi redan har brist på kvalificerad arbetskraft, framför allt inom byggnadssektorn”, suckar Vasyl Andrejev, aktiv inom byggfacket. ”Det är just den bristen som lett till att löntagarna kunnat höja lönerna avsevärt de senaste åren, från 250 euro i månaden i genomsnitt inom byggindustrin för 60 timmars arbete i veckan 2014 till 1 000 euro i fjol.”

Enligt Världsbanken mottog Ukraina i fjol över 18 miljarder dollar som sänts av enskilda från utlandet, framför allt överföringar från Polen. Den summan torde stiga ytterligare i år sedan flera miljoner lämnat Ukraina de senaste månaderna.

”Alla flyktingar kommer inte att återvända efter kriget. Men hur som helst är Ukrainas industri till stor del förstörd och oligarkerna kommer snart bara att behöva 15 miljoner anställda för att hålla igång jordbruk och service”, säger Veniamin Timosjenko, fackligt aktiv inom flyget, ironiskt.

Den 9 juni anordnade parlamentskommissionen för sociala frågor, under ledning av Halyna Tretjakova, ett rundabordssamtal på temat ”användning av utländsk arbetskraft i Ukraina”. En slutsats framgick: för att göra Ukrainas ekonomi ”mer konkurrenskraftig” är det nödvändigt att locka utländsk arbetskraft och underlätta för den att få arbetstillstånd.

”En majoritet ukrainska medborgare är missnöjda med lönenivån i vårt land och letar efter en bättre tillvaro i Väst. Vi upplever en exodus av arbetskraft”, sade vid det tillfället Mychailo Tsybalyuk, vice ordförande för samma parlamentskommission. ”Om arbetsgivarna har svårt att hitta arbetskraft blir det nödvändigt att åstadkomma bättre villkor för medborgare i andra länder.”

Med andra ord kommer det snart att bli möjligt för Ukraina att lagenligt låta migranter arbeta för usla löner, utan att de arbetarna på något sätt skyddas av arbetsrätten. De kommer att ersätta ukrainare som blivit för kostsamma och dem som ger sig av för att tjäna sitt uppehälle i Västeuropa.

”Civilsamhället i Ukraina är svagt och uppsplittrat, men något pågår ändå i skyttegravarna”, hoppas Leonid Stojkov, även han medlem av NGO:n Fackligt initiativ.

”Ukrainska frivilliga evakuerar de invånare som hamnat i striderna, befolkningen samlar in pengar åt armén och organiserar humanitärt bistånd. De människorna kommer att kräva respekt när kriget är över och kommer att ställa regeringen till svars. Som kosackerna brukade säga, ’Bara slavar får inte komma till paradiset’.”

Översättning: Björn Erik Rosin

Lästips

Vitalij Dudin: [En framtida demilitarisering är beroende av att den ryska krigsapparaten stoppas nu](#) (april 2022)

Intervjun med *Volodymyr Isjtjenko* i [New Left Review om kriget i Ukraina](#)